

MEĐULJUDSKI ODNOSI U ODGOJNOM I NASTAVNOM PROCESU

Fuad IMŠIROVIĆ

Sažetak

Odgojno djelovanje je nezamislivo bez međuljudskog odnosa u zajednici. To i objašnjava zašto odgoj, u pravom značenju te riječi, i ne pronalazimo kod životinjskih vrsta, jer nema takvog organiziranog međusobnog djelovanja jednih na druge, kao što je to slučaj kod čovjeka.

Rad prati istraživanje (anketiranje) provedeno među srednjoškolcima o tome šta doprinosi uspješnosti odgojnog, a time i nastavnog procesa, odnosno koji to međuljudski odnosi koji postoje u nastavi, doprinose boljem i uspješnijem odgojnom procesu. Dobijeni rezultati su osnova za kasnija istraživanja na ovu temu, a koja će pomoći da se nastavnom procesu vrati već pomalo izgubljeni odgojni proces.

Međuljudski odnos je onaj mikroelement odgojnog zbivanja o kojem ovisi uspješnost odgojnog djelovanja. Ako to prihvatimo kao tačno, tada ćemo međuljudski odnos koji se uspostavlja između odgajatelja i odgajanika prihvatiti kao temelj na kojem se gradi odgojno djelovanje.

Ključne riječi: međuljudski odnos, odgoj, nastava, interakcija, komunikacija, elementi uspješnog odnosa, anketa

Pojam međuljudskog odnosa

Međuljudski odnos je složen dinamički proces u paru ili grupi koji određuje ponašanje između osoba koje u njemu sudjeluju. Iz svakodnevnog iskustva znamo da je to veoma složen i dinamičan proces koji uvjetuje međuzavisnost ponašanja osoba u njemu. Iz tako sagledanog međuljudskog odnosa proizlazi da je ponašanje jedne osobe u odnosu uvjetovano ponašanjem druge, te da svakog pojedinca u određenom odnosu možemo razumjeti samo ako ga sagledamo u interakciji s drugom osobom u odnosu.¹

Po svojoj osnovnoj prirodi čovjek je društveno biće, te posjeduje urođenu potrebu i sklonost prema povezivanju s drugim ljudima i težnju da pripada grupi i živi u zajednici. Čovjek živi i može opstati jedino u zajednici s drugim ljudima; o njima ovisi i zadovoljenje velikog broja njegovih potreba.

Upravo to predstavlja glavni motiv zbog kojeg gradimo i ulazimo u odnose te zbog kojeg su nam međuljudski odnosi toliko važni.

Savremena, humanistički orijentisana psihologija međuljudski odnos karakterizira kao „odnos dvaju pojedinaca koji podrazumijeva postojanje, prihvaćanje i poštovanje ukupnog integriteta, te cjelovitosti sebe i drugoga u odnosu“ (Pregrad, 2006).

Šta to konkretno znači? Ukratko, u opisanu vrstu odnosa također ulazimo s namjerom ispunjavanja svojih potreba vezanih uz druge ljude. Pritom drugu osobu u odnosu ne smatramo objektom za isključivo zadovoljenje onoga što nama treba, već pritom također nastojimo poštovati njene potrebe, želje i osjećaje. Takav odnos i komunikacija unutar njega se, dakle, temelji na suosjećanju, poštovanju, uvažavanju i ljudskoj toplini. U odnosu čovjek se osjeća važan, koristan, kao da tamo pripada; ukoliko to prestane osjećati, odnos neminovno upada u poteškoće. Npr. 14-godišnjak se može osjećati isključenim i nevažnim ako njegovi roditelji samostalno isplaniraju zajedničko porodično ljetovanje, a da ga nisu pitali za njegovo mišljenje i želje. Ili majka se može osjećati nepoštovano, ukoliko niko ne primijeti i pohvali trud koji je uložila u pripremu ručka.

Čovjek živi u stalnom procesu uspostavljanja, trajanja i prekida međuljudskih odnosa. U tim odnosima on prima i šalje poruke, ponaša se, komunicira. Komunikacija unutar međuljudskog odnosa povezana je s potrebom čovjeka da ostvari kontakt s drugim ljudima i tako dobije orijentaciju o sebi samome i svome ponašanju, kao i emocionalno zadovoljstvo koje se ostvaruje unutar odnosa, te osjećaj povezanosti i pripadnosti.²

Preneseno na područje odgoja i nastave, međuljudski odnos se uspostavlja između odgajatelja i odgajanika, nastavnika i pojedinog učenika ili razreda kao cjeline.

Takav pristup zahtijeva da se osvijesti taj proces u kojem ne samo odgajatelj/nastavnik svojim ponašanjem utiče na odgajanika/učenika, već u tom procesu imamo i obratne uticaje.

Zbog čega nam je bitan međuljudski odnos? Nastava se sastoji od njenih sudionika: učenika i nastavnika i, naravno, nastavnog sadržaja. Bez ovih faktora nastave, nema nastave. Ti sudionici nastave međusobno utiču jedni na druge (učenik – učenik; učenik – nastavnik; nastavnik – učenik itd), odnosno, jednostavno uspostavljaju odnose među sobom. Kakav će biti uticaj jednih na druge zavisi od odnosa koji među njima postoji. Od tog odnosa zavisi i razredna klima i atmosfera u razredu (da li je povoljna za učenje i napredovanje učenika ili ne, da li se može poboljšati ili ne itd), i kao što je već rečeno, ovisi i odnosi među pojedinim sudionicima u nastavi. A to ne može biti nebitno ukoliko se želi poboljšati i unaprijediti funkcionisanje jednog učenika, grupe učenika, razreda ili učenika cijele škole.

Odgoja, a time i nastave, nema izvan međuljudskog odnosa. U odgoju su upravo bitne ljudske relacije.

Ako želimo "vratiti odgoj" u našu školu kao primarnu odgojnu instituciju, tada se moramo zapitati da li posvećujemo dovoljno pažnje međuljudskom odnosu kao temelju odgojnog procesa.

Opće karakteristike međuljudskog odnosa

Međuljudskog odnosa nema bez interakcije. **Interakcija** se najlakše može definisati kao aktualan odnos između dvije ili više jedinki pri čemu jedna jedinka utiče na ponašanje drugih. Ona podrazumijeva međusobni odnos ljudi koji jedni spram drugima zauzimaju određeno ponašanje, stavove. Znači, međuljudskog odnosa nema bez minimalne interakcije, a s obzirom da nastava podrazumijeva međusobni odnos njenih sudionika, onda nema ni nastave bez interakcije.³

Zbog toga je važno da obratimo pažnju na interakciju i komunikaciju sa učenicima, jer kao odrasli, educirani, dajemo primjer mladima kako da se ponašaju, ne samo u školi, nego i mimo škole. Zbog čega je važno razgovarati u razredu?⁴

- Poticanjem učenika da iskažu svoje mišljenje o datoj temi, dajemo im do znanja da ih poštujemo i smatramo kompetentnim, a oni će to itekako znati cijeniti,

1 Dr. Marija Bratanić, *Mikropedagogija*, Školska knjiga, Zagreb, 1993. str. 31- 32

2 Za više informacija pogledati http://www.skole.hr/roditelji/savjeti?news_id=759 preuzeto dana 27.02.2011. g.

3 Bratanić, str. 32

4 Za više informacija pogledati http://www.odgoj.com/index.php?option=com_content&view=article&id=327:-znaaj-interakcije-i-komunikacije-u-razredu&catid=63:nastavna-praksa preuzeto dana 27.02.2011. g.

- Ukoliko se o problemima u razredu ne razgovara otvoreno, ukoliko se ne sagledaju sa više aspekata i saslušaju sve strane, teško se može doći do konstruktivnog rješenja. Svaka interakcija u (razrednoj) zajednici zasnovana na pretpostavkama, ne može rezultirati zdravim međuljudskim odnosima,
- Učenici bolje usvajaju vrijednosti i stavove ukoliko aktivno učestvuju u raspravama. Svakako, potrebno je uvijek zajednički usaglasiti pravila ponašanja i komuniciranja, kako bi učenici poštovali sagovornike, ali i prihvatili druge i drugačije,
- Kroz postavljanje pitanja o datoj temi, nastavnici mogu zainteresirati učenike za neko gradivo, ali i osvijestiti neka znanja za koja ni sami učenici nisu znali da posjeduju, a usvojili su ih nehotimično, onako usput, gledajući edukativne emisije na TV-u ili internetu, slušajući roditelje, starijeg brata ili sestru, rođaka itd. Osim toga, aktiviranje učenika, pa makar i dali pogrešan odgovor, je mnogo efikasnije od gotovog, serviranog znanja i informacija, koje oni treba pasivno da usvoje,
- Učenici se kroz razgovor uče verbalnom izražavanju, retoričkim sposobnostima, otvorenosti, oslobađaju se straha od javnog nastupa, stidljivosti, čime se jača njihovo samopouzdanje i uvjerenje da se i njih nešto pita,
- Dobra interakcija i komunikacija u razredu, preduslov su dobre socijalne i emocionalne klime u razredu, zdravog okruženja i pozitivne atmosfere, a sve to utiče na to da učenici u školu dolaze sa radošću i jako motivirani za rad.⁵

U pojedinim istraživanjima analiziran je odnos nastavnika sa svakim pojedinim učenikom, i došlo se do spoznaje da nastavnik ne može na isti način uspostaviti odnos sa svakim pojedinim učenikom. O više elemenata ovisi kakav će taj odnos biti. U toj analizi izdvojeno je nekoliko elemenata o kojima u znatnoj mjeri ovisi uspješnost odnosa. To su: međusobno poznavanje, interesi, stavovi i vrijednosti, inteligencija, socijalno porijeklo, te metode rada.

Međusobno poznavanje, naročito poznavanje učenika od strane nastavnika, važan je element uspješnog odnosa. Nastavnik treba biti informisan o nekim bitnim podacima o učeniku, i to o njegovom zdravlju, sposobnostima, stavovima i interesima, o njegovim ambicijama, stremljenjima, namjerama i željama, o kulturnoj sredini i njegovoj porodici itd. Međutim, nije važno koliko podataka nastavnik ima o učeniku, već na koji način je do njih došao, a još je važnije kako se on tim podacima i obavještenjima o učeniku u svom odnosu prema njemu koristi.

O tome koliko su nastavnik i učenik slični u stavovima, interesima, sposobnostima i sl. ovisit će i uspješnost njihovog međusobnog odnosa.

No, kako se odnos između nastavnika i učenika ne uspostavlja prema naklonosti i vlastitom izboru, već je rezultat slučaja i stjecaja okolnosti, to nastavnik treba upoznati svoje učenike kako bi po mogućnosti stvorio optimalne uvjete uspješnog odnosa. Svaki nastavnik mora biti svjestan da sa svakim pojedinim učenikom ne može na isti način uspostaviti podjednako uspješan odnos, da će s jednim učenikom, ako za to postoje uvjeti, stvoriti bolji i uspješniji odnos, dok s drugim učenikom uz najbolju volju i želju to neće uspjeti.⁶

Isti će se problem pojaviti i u vezi s razredom. Nastavnicima je iz iskustva poznato da se u nekim razredima ugodnije osjećaju, pa u te razrede ulaze s više raspoloženja i volje za rad, te da su im takvi razredi uspješniji. Nasuprot njih, imamo razrede koji su za većinu nastavnika problematični, u koje s teškom mukom ulaze, unaprijed osjećajući da neće biti uspješni onako kako bi to željeli.

Uspostavljanje međuljudskih odnosa

Psiholog William James je primijetio: “Ne može čovjek izmisliti okrutniju kaznu, čak i kada bi to bilo moguće, od one da pojedinac bude izgubljen u društvu i postane potpuno neprimjetan za sve ljude oko njega.” (prema DeVito, 1989).

Jedan od prvih i najbitnijih koraka u uspostavljanju gore navedenog uspješnog međuljudskog odnosa u nastavi, koji je opet temelj za uspješno odgojno djelovanje u nastavi, jeste upoznavanje učenika sa kojima se radi. Taj korak može provoditi uglavnom razrednik, kako bi što bolje upoznao svoje učenike, njihova razmišljanja, stavove, poglede na školu, nastavu, nastavnike. Na osnovu toga, a i uz kasniji rad i angažman, moći će pratiti razvoj svojih učenika i moći će graditi svoj odnos prema njima, onakav kakav će biti povoljan za razrednu klimu u tom odjeljenju.

Jedan od lakših načina je primjenjivanje određenih tehnika (anketnih listova) sa nizom pitanja kojima se od učenika traži mišljenje i stav o nastavnicima, nastavi kao i međusobnim odnosima unutar procesa nastave. Uvažavajući činjenicu da anketni listovi (ankete općenito) i nisu toliko validne tehnike u istraživanju (jer sadrže uglavnom pitanja otvorenog tipa, što dovodi do velikog broja različitih odgovora), ipak je frekvencija odgovora na pojedina anketna

5 Naravno, ovdje govorimo o tome šta bismo mogli i trebali očekivati ukoliko imamo ovakvo zasnovanu interakciju i komunikaciju sa učenicima u razredu. Međutim, ne smijemo zaboraviti činjenicu da na cjelokupno doživljavanje nastave, kao i na cjelokupno doživljavanje života i vrijednosti u životima mladih danas imaju mediji i sva druga tehnička dostignuća, putem kojih se, nažalost, ne prenose uvijek pozitivne i univerzalne vrijednosti. S tim u vezi, ponekad se u nastavi poteško boriti sa sve češćim obezvrjeđivanjem pozitivnih i humanih ljudskih vrijednosti, a time i sa obezvrjeđivanjem rada, truda a time i uspjeha, koji dolazi zahvaljujući ličnim sposobnostima, a koje su, najčešće, rezultat obrazovnog napredovanja neke osobe. To uistinu otežava rad u nastavi i čini da se međuljudski odnosi zasnivaju na nekim drugim principima, koje je u zadnje vrijeme teško pratiti i kontrolirati.

6 Bratanić, str. 37 – 38.

pitanja relevantan pokazatelj i nudi nove ideje za razmišljanje i unapređivanje određenog predmeta istraživanja. S tim u vezi je i jedan anketni list, preuzet iz udžbenika „Mikropedagogija“ autorice Marije Bratanić, a pomoću kojeg se želi ispitati uspješnost međuljudskih odnosa među studentima i profesorima, a mi smo ga malo prilagodili za primjenu u srednjim školama.

Uzorak su nam bili učenici III i IV razreda Behram-begove medrese u Tuzli, njih nekoliko grupa, a koje su testirane kroz nekoliko školskih godina. Pomenute grupe su bile slučajno odabrane, a usaglašene su po spolu, sposobnostima i uspjehu u školi.

Na taj način ukupno je testirano oko 100 učenika, i dobijeni rezultati su nam, uz sva ograničenja, ipak značajni pokazatelji učeničkih pogleda na savremenu nastavu, kao i pokazatelji učeničkih potreba, odnosno njihovih očekivanja od nastave.

U nastavku ovog rada donosimo odgovore koji su se najčešće nalazili u anketnim listovima, a neke konkretnije komentare i zaključke ćemo donijeti na kraju.

1. Šta prema vašem mišljenju utiče na stvaranje pozitivnog stava učenika prema nastavniku?

Najčešći dobijeni odgovori:

- Kvalitetno izvođenje nastave
- Opuštenost sa učenicima – sloboda mišljenja učenika
- Otvorenost u razgovoru
- Pravednost, jednakopravnost (u ocjenjivanju)
- Odnos i razumijevanje profesora prema učeniku (ako učenik ima neki problem u učenju ili ponašanju)
- Nastavnikovo zalaganje za učenike i predmet
- Pozitivne osobine nastavnika (moral, realno ophođenje, iskrenost)
- Životni savjeti koje nastavnici daju učenicima
- Humor i raspoloženje nastavnika

2. Koju osobinu najviše cijenite kod svojih nastavnika?

Najčešći dobijeni odgovori:

- Ravnopravnost (u ocjenjivanju i generalno u odnosu spram učenika)
- Trud oko prijenosa znanja
- Razumijevanje situacije učenika
- Raspoloženje profesora (“Jednostavno volim kad nastavnik dođe na čas raspoložen“)
- Otvorenost u komunikaciji, iskrenost...
- Profesionalnost (autoritet, ali i tolerantnost)
- Pomoć učeniku kroz razgovor
- Odgovornost i dosljednost itd.

3. Šta prema vašem mišljenju najčešće uzrokuje nerazumijevanje između učenika i nastavnika?

- Pretjerani zahtjevi u okviru nastavnog gradiva
- Davanje prednosti nad učenicima
- Nastavnikovo nerazumijevanje učenika i nepovjerenje
- Obostrana krivica: često učenici misle da mogu samo sjediti i da će sve ići glatko, a s druge strane profesori ponekad ne nastoje oprostiti učenicima te im pomoći da se potrudu i uspiju
- Nedostatak komunikacije
- Učenička nedisciplina i „bezobrazluk“
- Predrasude (koje postoje i kod učenika i nastavnika) itd.

4. Šta vam pruža najviše zadovoljstva na nastavnom satu?

- Uključivanje svih u organizaciju časa; vježba koja je zanimljiva i interesantna
- Grupe, bavljenje temama o omladini, udruživanje u radu zajedno sa nastavnikom
- Iznošenje učeničkog mišljenja o sadržaju koji se obrađuje
- Raspoloženost profesora (priča – šala...)
- Primjeri iz života
- Dobra komunikacija i ugodna atmosfera

- Aktivnost i eksperimentisanje
  - Razgovor o aktuelnim temama
  - Racionalne digresije itd.
5. Koje su aktivnosti koje bi učenici trebalo da obavljaju kako bi poboljšali svoj odnos prema nastavi, nastavnicima, i, općenito, svoje stavove prema školovanju i životu?
- Da poštuju i razumiju profesore i ustanovu
  - Da ozbiljno i redovno uče
  - Aktivnost i pristojnost
  - Općenito, bolja organizacija za radni dan
  - Da učenici postanu više svjesni zašto nešto rade (odnosno, da imaju cilj u svom životu kojem teže)
  - Učenici bi trebalo da budu više uključeni u humanitarne aktivnosti, kao i, općenito, u neke vannastavne aktivnosti (očuvanje okoline, pomaganje oko nekih aktivnosti u školi...)
  - Slobodni da nude svoja inovativna rješenja, odnosno rješenja nekog problema na nešto drugačiji način
  - Veća zainteresovanost za samostalne zadatke i referate
  - Veća motiviranost i briga za budućnost
  - Pridržavanje pravila i lijepo ponašanje itd.

Naravno, među ponuđenim odgovorima bilo je i pojedinih odgovora koje smo smatrali neozbiljnim te ih uopće nismo uzeli kao relevantne, jer su učenici na početku anketiranja dobili jasne upute da odgovaraju iskreno, ozbiljno, i sa najboljim namjerama, kako bismo nastavu i nastavni proces zajednički unaprijedili i osavremenili. Ipak, nismo mogli izbjeći neke odgovore, kao što je navođenje „spavanja na času“, ili „zvonjenje za kraj časa“ kao nečega što pruža najveće zadovoljstvo na času itd. Takve odgovore smo u potpunosti isključili jer, kao pojedinačni slučajevi, smatramo ih nereálnim prikazom općenitog učeničkog pogleda na nastavu.

ZAKLJUČCI I RAZMATRANJA

Kao prvo, navešćemo apel svim nastavnicima, ali i roditeljima, da uzmu u obzir ove analize, te pokušaju ih primijeniti u svom radu. Ne zaboravimo da se uspješan međuljudski odnos, kao temelj odgoja, prenosi iz kućnog doma, a roditelji su tu nezamjenjiva karika.

Sugestija svim razrednicima – provedite ovaj anketni list nad svojim učenicima, analizirajte njihove odgovore, te pokušajte odrediti status u svom odjeljenju. Iznenadit ćete se kakve ćete sve odgovore dobiti, koji su na prvi pogled možda i neupotrebljivi, ali sigurno daju osnovu za dalji razvoj međuljudskih odnosa.

Iz analize gore odgovorenih pitanja, vidimo da je dio učenika uistinu odgovoran i da iskreno nudi razloge zbog kojih dolazi do nerazumijevanja u odjeljenju – takve odgovore i takav pristup problemu trebali bismo iskoristiti, te da u odjeljenjima i svom profesionalnom radu, uz razgovor sa svim učenicima, pokušamo unaprijediti nastavnu praksu.

Učenici ne samo da nude što je to izvor problema, već i nude konkretna rješenja, nude prijedloge za unapređenje odgojno-obrazovnog procesa: grupni rad, inovativnost, sloboda izražavanja, kritički odnos, tematika prilagođena savremenim pitanjima, pitanja i problemi od životne važnosti, pomoć učenicima kada je potrebna itd.

Učenici su, također, zainteresovani za rješavanje nekih nesuglasica i izvora nerazumijevanja između nastavnika i učenika, te ne vide probleme samo kod svojih nastavnika (iako su zbog svog egocentrizma ipak najviše ka tome usmjereni), već nude i korake za učenike, tj. koje su obaveze i odgovornosti učenika, kako bi se nastavni proces unaprijedio u jedan savremeniji interakcijsko-komunikacijski proces. To se svakako u nastavnom procesu može i treba iskoristiti.

Posebno je značajno, nakon ovako provedene ankete, porazgovarati sa učenicima i pokušati objasniti i razumjeti neke odgovore. U pojedinim se odgovorima krije toliko gorčine prema nastavnicima i nastavi općenito, drugi su opet jako pozitivni, i iskreni su u namjeri da se svim sudionicima nastave pomogne, kako bi ona davala kvalitetnije učenike i tako ih pripremala za uloge koje će imati kao članovi društva. Zbog toga je važno proanalizirati ovu anketu sa svojim učenicima, kako bi se otkrilo zašto su davani pojedini odgovori, na osnovu čega su učenici formirali takve stavove i koji su koraci da se to promijeni. U svakom odjeljenju bit će značajna skupina učenika koja će ovom procesu prići zrelo i ozbiljno, te će se zajednički uspjeti doći do kvalitetnijeg rješenja.

Ponovna primjena ove ankete je također pohvalna akcija – dobro bi bilo, nakon izvjesnog perioda, ponoviti ovu anketu, te komparacijom utvrditi šta se u nekom određenom vremenu promijenilo: da li su se i uolikoj mjeri stajališta učenika promijenila, da li se u njihovoj percepciji promijenio nastavni proces, šta je to bilo predmet kritika (pozitivnih i negativnih) u jednom periodu, a šta u drugom itd. Na taj način, razrednik, ali i menadžment škole, mogu planirati buduće aktivnosti na promjeni i usavršavanju nekih specifičnosti škole i nastave, te tako unaprijediti odgojno-obrazovni proces svojih učenika.

LITERATURA

- Bratanić, M. (1993.): *Mikropedagogija*, Školska knjiga, Zagreb;
- Ćatić R. i Stevanović M. (2003): *Pedagogija*, Pedagoški fakultet, Zenica;
- DeVito, J.A. (1989): *The Interpersonal Communication Book*, Harper and Raw, New York;
- Osmić, I. (2001): *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu*, Tuzla, Grin;
- Potkonjak N. i Šimleša P. (urednici) (1989): *Pedagoška enciklopedija 1 i 2*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd;
- Pregrad, J. (2006): *Odgovornost i odnos u organizaciji*. U: Poljak, N. i Šehić-Relić, L. (ur): „*Sukob@org - upravljanje sukobom u organizaciji*“. Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek.
- Jusić-Sofić, Medina „Značaj interakcije i komunikacije u razredu“, www.odgoj.com (posjećeno 27.02.2011. g.);
- Plazonić, Ana „Međuljudski odnosi i komunikacija“, www.skole.hr (posjećeno 27.02.2011. g.).

PRILOG
ANKETA ZA UČENIKE

Upute za učenike:

Danas ćete odgovarati na nekoliko pitanja. Ne ispituje se vaše znanje, te nema tačnih i netačnih odgovora. Pitanja se odnose na ono što vi lično mislite i osjećate. Zato je svaki vaš iskren odgovor tačan.

Ne trebate se potpisivati.

Odgovorite na svako pitanje. Molimo vas da pri odgovaranju budete otvoreni i iskreni.

Pitanja:

1. Šta prema vašem mišljenju utiče na stvaranje pozitivnog stava učenika prema nastavniku?

---

2. Koju osobinu najviše cijenite kod svojih nastavnika?

---

3. Šta prema vašem mišljenju najčešće uzrokuje nerazumijevanje između učenika i nastavnika?

---

4. Šta vam pruža najviše zadovoljstva na nastavnom satu?

---

5. Koje su aktivnosti koje bi učenici trebalo da obavljaju kako bi poboljšali svoj odnos prema nastavi, nastavnicima, i, općenito, svoje stavove prema školovanju i životu?

Summary

INTERPERSONAL RELATIONS IN EDUCATIONAL AND TEACHING PROCESS

Fuad Imširović

Educational process is inconceivable without human interactions in a community. That explains why we do not find education process in other, animal species. There are no organized interactions or influences of one upon the others, as is the case with humans.

The article represents monitoring of a survey (questioner) carried out among high school students about the factors that bring about a success of educational and teaching process, i.e. what particular interpersonal relations that are found in teaching process actually contribute to the success of the process of education.

Interpersonal relations are that microelement of the educational practice that plays a key role in the success of education. If we accept this as a valid argument, than we can be able to perceive the interpersonal relation between teacher and student as a foundation upon which educational process is constructed.

Key words: interpersonal relations, education, teaching process, interaction communication, elements of a successful relation, questioner.

الموجز

العلاقات الإنسانية في العملية التربوية والتعليمية

فؤاد إمشيروفيتش

لا يمكن تصور العمل التربوي بدون علاقة إنسانية في المجتمع. وهذا يوضح عدم وجود التربية بالمعنى الحقيقي لهذه الكلمة عند الأنواع الحيوانية. بسبب انعدام مثل هذا العمل المشترك والمنظم بين الأفراد كما هو الحال عند الإنسان.

يتابع هذا العمل الدراسة (استطلاع الرأي) الذي أجري بين تلاميذ المدارس الثانوية حول الأمور التي تسهم في إجاح العملية التربوية. ما يؤدي إلى إجاح العملية التدريسية. وأي العلاقات الإنسانية الموجودة في التدريس تسهم في تحسين العملية التربوية وإجاحها. يمكن اعتبار النتائج التي تم التوصل إليها أساساً للأبحاث القادمة حول هذا الموضوع. ما سيساعد عملية التدريس كي تستعيد العملية التربوية التي فقدتها بنسبة ملحوظة.

إن العلاقة الإنسانية هي ذلك العنصر الدقيق في الحدث التربوي الذي يرتتهن به إجاح العمل التربوي. فإذا قبلنا بصحة ذلك. فسنقبل عندها بالعلاقة الإنسانية التي تنشأ بين المربي والمربي على أنها الأساس الذي يقوم عليه التأثير التربوي.

الكلمات الأساسية: العلاقة الإنسانية. التربية. التدريس. التفاعل. الاتصال. عناصر العلاقة الناجحة. استطلاع الرأي.